

A statisztika nyelvéről (vitaindító anyag)

A statisztika szerteágazó diszciplína, mely a tudomány, a művészetek, és a hétköznapi élet szinte minden területén alkalmazásra talál. Ha nem tekintjük a statisztika konkrét adatgyűjtő, feldolgozó és adatelemző tevékenységét, és a statisztikára „csak” mint módszertani tudományra tekintünk, azt találjuk, hogy van egy nagyon kiterjedt és kifejlett közös módszertani gyökere, amelyből az egyes alkalmazási területek a maguk specialitásuknak megfelelő elemeket használnak fel, és a maguk képére formálják azt. Így valójában a közös statisztika az egyes területeken nem csak sajátos alkalmazásokra talál, de azoknak megfelelően fejlődik és formálódik. Természetes, hogy az egyes szakterületek saját alkalmazásainak megfelelően a statisztika más és más területeit preferálják, fejlesztik tovább; így alakultak ki olya, mára már-már önálló tudományággá fejlődött diszciplínák, mint a biometria, az ökonometria, a pszichometria, az adatbányászat és más hasonló, esetleg kevésbé hangzatos ágak.

A STAB-nak, mint a statisztika akadémiai szerveződésű, de széles társadalmi bázisokon nyugvó tudományos szervezetének egyik elsőrendű feladata lenne a különböző területeken dolgozó statisztikusok összefogása, egymás munkáinak, problémáinak megismerése, a sok ágra szakadó statisztika tudományának integrálása. Ez talán fellengzősen hangzik, és mindannyian tudjuk, hogy képtelenül nagy feladat, mégis úgy gondolom, törekedni kell rá minden, a rendelkezésünkre álló erőforrás felhasználásával.

A STAB ezt a feladatot két oldalról szeretné megközelíteni: egyfelől összejöveteleinken tervezzük, hogy rendszeresen tartunk beszámolókat az egyes szakterületeken alkalmazott statisztikai módszerekről, modellekről, jellegzetes statisztikai feladatokról, az alkalmazott szoftverekről stb. Másfelől, és ez természetesen nem lehet független az előzőtől, foglalkoznunk kell a statisztika nyelvével, hiszen a közös gondolkodás, a különböző szakterületek kölcsönös megismerése feltételezi a közös, de legalább mindenki által érthető, értett nyelvet. Az a divergencia, ami a statisztika egyre terjedő alkalmazásából adódott, nyelvi divergenciához is vezetett: az egyes szakterületek saját gondolatvilágukat és kifejezéseit vetítik az általuk is alkalmazott statisztikai módszerekre, így kialakult az a helyzet, ahol nagyon gyakran azonos statisztikai fogalmakra különböző kifejezéseket használnak az egyes szakterületek. Az is hozzájárul ehhez a nyelvi divergenciához, hogy sok fogalom idegen nyelvből honosodott meg, és a különböző területek, de olykor még azonos szakterületek különböző műhelyei is másképp fordítják, vagy éppen nem fordítják le azokat. Így mára kialakult az a helyzet, hogy a különböző területeken dolgozó statisztikusok nem csak, hogy nem ismerik egymás tevékenységét, de olykor nem is igazán értik egymás nyelvét.

Ez indokolja azt, hogy a STAB napirendre tűzte a statisztika nyelvének kérdését. Ennek keretében az első, indító jellegű megbeszélésnek nagyon sok kérdést kell tisztáznia annak érdekében, hogy belátható időn belül haladást tudjunk elérni e téren. A STAB vezetősége sokat foglalkozott az első ülés előkészítésével, és a következőkben állapodtunk meg:

1. Az indító összejövetelet a szabad véleménycserének szenteljük: nagyon kevés korlátot javaslunk, és azt várjuk, hogy a tagság szabadon fejtsse ki véleményét erről a kérdéstről. Azt reméljük, hogy egy ilyen szabad lefolyású vita segít kialakítani azokat a súlypontokat, amelyek a későbbiekben keretet adhatnak ennek az előreláthatólag hosszabb munkának.
2. A parttalan viták elkerülése végett azt javasoljuk, hogy a nyelv kérdését legalábbis egyelőre, szűkítsük le a közös statisztikai módszertanra, ne menjünk bele az egyes szakterületek speciális (csak ott alkalmazott) nyelvének kérdéseibe. Ez azt is jelenti, hogy a hivatalos statisztikát is csak annyiban szeretnénk érinteni, amennyiben az kapcsolódik a standard statisztikai eszköztárhoz.

3. Az már a megbeszélés legelején nyilvánvalónak látszik, hogy nem lehet és nem is szabad valamiféle oktrojált, akár többségi szavazatokkal megerősökolt közös nyelvet létrehozni, de erre még törekedni se szabad. Az egész munka eredménye alighanem egy fogalomtár, szinonimaszótár, vagy valami hasonló lehet, ami lehetővé teszi a közlekedést a különböző területek és műhelyek által használt nyelvek közt. Az kérdés lehet, hogy érdemes-e, lehet-e egyes esetekben ajánlásokat megfogalmazni.
4. A nyelvvel kapcsolatban felmerülhetnek helyesírási kérdések is: nem egy esetben előfordult, hogy bizonyos szakszavak helyes leírásával az MTA nyelvészeihez fordultunk, és az ő (szakmaiságot gyakran nélkülöző) állásfoglalásuk volt mérvadó például a statisztikai publikációkban. Ezt a gyakorlatot is megvitathatjuk, hiszen fontos lenne, hogy ilyen esetekben a szakma állásfoglalása is minél inkább érvényre jusson.
5. További kérdésként merült fel az, hogy az eredményeket milyen formában juttassuk el a szakmához. Kézenfekvő megoldás lehetne, hogy a STAB készülő honlapján nyissunk ennek rovatot, illetőleg ide telepítsük a majdani szinonimaszótárt. Egy másik lehetőség az, hogy csatlakozunk a KSH meglévő (és elsősorban a hivatalos statisztikára vonatkozó) online fogalomtárához. Ezek mellett természetesen más megoldások is szóba jöhetnek.
6. Munkamódszernek azt javasoljuk, hogy az indító megbeszélés után hozzunk létre tagjainkból és a nem tag érdeklődő és elkötelezett szakembereiből egy munkabizottságot, amelyik összegzi a vita tapasztalatait, összegyűjti a meglévő kiinduló anyagokat (fogalomtárak, szótárak stb.), összeállítja a legfontosabb fogalmak listáját és különböző elnevezéseit, és azokat megvitatásra időnként (mondjuk félévente) a STAB elé terjeszti vita, kiegészítés, jóváhagyás céljából. A munkabizottság csak önkéntes alapon képzelhető el, és törekedni kell arra, hogy lehetőleg minél több szakterület, műhely képviseltesse magát benne. Célszerű lenne, ha a munkabizottságban a könyvtáros szakma és a szaksajtó képviselői is helyet kapnának.

Ezek után a STAB vitaülésének kellene megtárgyalnia a fenti javaslatokat. Jóllehet már az eddigiek alapján is kirajzolódik az, hogy milyen kérdésekben kellene állást foglalnia az Albizottságnak, az alábbiakban röviden megpróbálom összefoglalni azokat a kérdéseket, amelyekbe érdemi hozzászólásokat várunk tagjainktól: Kell-e, érdemes-e a statisztika nyelvvel foglalkoznunk? A statisztika különböző alkalmazóinak (statisztikus, más kutató, hétköznapi ember, stb.) milyen szintű statisztikai nyelvismeretre van szüksége? A különböző csoportoknak mit jelent a statisztikai nyelv? Jónak találják-e ezt a fórumot, a javasolt módszert? Mit tehetünk a statisztikai nyelv korrekt használatáért? Egyáltalán mit értünk a statisztikai nyelvezet korrekt használata alatt? Fontos-e a statisztikai kifejezések egységes helyesírása? Egyetértenek-e azzal, hogy ezt a fontos témát visszatérően szeretnék kezelni? Mi a véleményük a közlés lehetséges módozatairól, van-e újabb ötletük erre? Milyen más nyelvi problémák merülnek fel a statisztikával kapcsolatosan? Milyen szakterületek bevonását tartják fontosnak, illetve milyen sorrendben? Helyesnek tartják-e a munkabizottság létrehozását, és kik szeretnének részt venni egy ilyen munkabizottságban? Van-e bármilyen egyéb, a témához kapcsolódó ötletük, felvetésük, megtárgyalni való kérdésük?

Úgy gondolom, a fentiek megfelelő keretet biztosítanak egy induló vitához, és remélem, hogy ezek mentén olyan vitát tudunk szervezni, amelyik érdemben előreviszi az egymás közti jobb megértést.

Hunyadi László